

Qui ha d'ensenyar d'escriure a qui

Lev N. Tolstoi

Fa temps que la lectura del volum de refranys de Sneguiriov és una de les meves activitats, més ben dit plaers, preferits. Amb cada refrany se m'apareixen cares de gent del poble i me'ls imagino escenificant el contingut del proverbi. Un dels meus somnis irrealitzables ha estat sempre el d'escriure una sèrie de mig relats, mig escenes, sobre temes del refranyer. Un dia, l'hivern passat, em vaig entretenir després de dinar llegint el volum de Sneguiriov, i a l'hora d'anar cap a classe me'l vaig emportar. Justament teníem classe de llengua. En arribar, vaig dir:

- A veure si hi ha algú que vulgui fer una redacció sobre un refrany?

Els millors alumnes, en Fedka, en Siomka i algun altre, pararen l'orella.

- Com voleu dir, sobre un refrany? Què és això? Expliqueu-nos com és! -plovien les exclamacions.

Obrint el llibre a l'atzar, vaig llegir: 'El bé que et faran sempre més te'l retreuran.'

- Ara imagineu-vos -vaig explicar-, que un pagès acull un pobre a casa seva i després li comença a retreure el bé que li ha fet. Això és el que ve a dir el refrany.

- Ui, però això com es pot escriure? -s'exclamà en Fedka, i amb ell tots els altres que de bones a primeres s'havien engrescat. Els va semblar massa difícil i ho van deixar córrer.

- Per què no ho feu vós? -proposà algú.

Els ja tornaven a estar tots enfeïnats; vaig agafar una ploma i un tinter i em vaig posar a escriure.

- A veure qui ho fa millor -els vaig dir-, vosaltres o jo.

Vaig escriure el començament d'aquell relat que després va sortir al quadern n. 4 de 'Àsnaia Poliana'. Qualsevol persona no advertida que tingui una mica de gust artístic i sentit de l'essència popular, en llegir aquesta primera plana escrita per mi, la distingirà de les pàgines dels nens com una mosca dins d'un got de llet, de tan falsa com la trobarà, artificiosa i mal escrita. Cal advertir que en la seva primera versió encara era més horrible i que està molt millorada gràcies a les observacions dels nens.

En Fedka aixecava de tant en tant la vista d'allò que feia per mirar-me i, quan els nostres ulls es trobaven, em feia l'ullet, tot somrient, i em deia: 'Escriuiu, escriuiu! Ja veurem qui guanya!'

Semblava que l'encuriosia veure com podia escriure un adult. En haver acabat la seva redacció més malament i més de pressa que altres vegades, s'enfilà al respall de la meva butaca i es posà a llegir per sobre de la meva espatlla. Jo ja no podia continuar. D'altres se'ns van acostar i vaig llegir-los en veu alta el que havia escrit. No els va agradar, ningú no em va fer cap compliment. Em sentia avergonyit, i per calmar el meu orgull ferit d'home de lletres vaig començar a explicar el pla que havia imaginat. De mica en mica m'anava engrescant, esmenava coses, i ells van començar a ajudar-me: un deia que el vell havia de ser un bruixot; un altre deia que no, que millor que fos soldat, o que robés els amos de la casa, però un altre el corregia dient que llavors no seria com al refrany, etc.

Tots estaven molt engrescats. Sembla que els venia de nou i els resultava divertit presenciar el procés de creació i participar-hi. Les seves observacions, la major part de vegades, coincidien i eren molt justes, tant pel que fa a l'estructura mateixa del relat com pel que fa als detalls i a les caracteritzacions dels personatges. Gairebé tots hi participaven, però de seguida van sobresortir el pràctic Siomka, pel seu fi sentit de la descripció, i en Fedka, per l'exactitud de les seves imatges

poètiques i, sobretot, per la fogositat d'una imaginació accelerada. Les propostes dels nens eren tan justificades i tan concretes que, quan em posava a discutir amb ells, sovint m'havia d'acabar retirant i donant-los la raó. Jo estava molt condicionat per l'estructura narrativa i per la fidelitat al contingut del refrany; en canvi ells només es doblegaven a la coherència del sentit artístic.

Per exemple, jo volia que el pagès que havia acollit el captaire es penedís de la seva bona acció; els nens consideraven que això no podia ser, i van crear el personatge de la dona rondinaire. Jo deia: al pagès primer li fa pena el vell, però després li reca el pa que li ha donat. En Fedka em contestava que això no lligava bé: 'El que passa és que, com que no fa cas de la dona des del començament, després ja tampoc no vol cedir per res.' Li vaig preguntar com veia ell el personatge. 'És com l'oncle Timofei -va respondre, amb un somriure-. Això... du una barbata de poc pèl, va a missa i cria abelles.' 'Bona persona, però tossut?' 'Exacte. Segur que no fa cas de la dona.' A partir del moment en què el pagès porta el vell a casa, l'excitació va pujar de to. Era evident que experimentaven per primer cop a la vida el plaer de fixar amb la paraula un detall literari. Sobretot destacava en Siomka, vessant observacions justíssimes una darrere l'altra. L'únic retret que li podia fer era que els seus detalls descrivien només el moment present, deslligats del sentit general del relat. Anaven tan de pressa que no podia seguir-los i els demanava que s'esperessin, però sense oblidar el que volien dir. En Siomka semblava que veïés tota l'escena, cada detall que anava descrivint: els lapti glaçats i encarcerats, la porqueria que en lliscava quan es començaven a escalfar, la mena de secalls en què es van convertir quan la dona els ficà a la boca de l'estufa. En Fedka, en canvi, només destacava els detalls consonants amb el sentiment que despertava en ell determinat personatge; la neu que s'havia ficat dintre les polaines del vell, la compassió amb què el pagès s'exclamava, dient: 'Mare de Déu, com podia caminar aquest home?' (fins i tot representà l'escena, fent un gest ample amb els braços i bellugant el cap com si fos el pagès); el pobre capot fet de parracs i la camisa esquinçada que deixava veure el cos prim del vell, mullat per la neu fosa; s'inventà el personatge de la dona, que descalçava el vell obeint el marit però sense parar de rondinar; s'imaginà la queixa llastimosa del pobre, que deia entre dents: 'A poc a poc, si's plau, que tinc ferides als peus.' En Siomka necessitava, sobretot, imatges concretes: els lapti, el capot atrotinat, el vell, la dona; en Fedka necessitava imatges que despertessin en els altres la compassió que sentia ell mateix. Se'ns avançava sense parar, imaginant el moment en què donarien menjar al vell, veient com l'home, a la nit, cauria a terra, com, més tard ja al camp, ensenyaria el nen a llegir i escriure; de manera que jo li havia de demanar que no corrés tant i que recordés el que havia dit. Els ulls li brillaven, a punt de llàgrima; les seves mans primes, ennegrides, es retorçaven convulsivament: s'enfadava amb mi i no parava de burxar-me: 'Encara no esteu? Encara no esteu?' Tractava els altres amb severitat i despotisme, volia parlar ell sol, i parlar no com quan s'explica una cosa, sinó com quan s'escriu, és a dir, fixant amb la paraula les imatges del sentiment; per exemple, no tolerava que es canviés res d'ordre: si ell havia dit tinc ferides als peus ja no permetia que es digués als peus hi tinc ferides. La seva ànima, entenedrida en aquell moment pel sentiment de la compassió, és a dir de l'amor, donava forma artística a cada imatge i rebutjava tot el que dissonés de l'etern ideal de bellesa i harmonia. Així que en Siomka s'entusiasmava amb algun detall desproporcionat, com ara els xais i el kónnik, en Fedka s'empipava, i deia: 'Ja s'ha tornat a engegar, aquest!' Tot just vaig insinuar què podia estar fent el pagès mentre la seva dona se n'anava a veure el compare, en Fedka s'imaginà tot d'una l'escena dels xaiets begallant al seu racó, els sospirs del vell i el mormoleig d'en Serioja en l'entreson; bastava que jo proposés una escena artificiosa i falsa perquè saltés de seguida, sever, dient que allò - no. Així, no va estar d'acord amb descriure l'aspecte del pagès, i en canvi, quan vaig suggerir d'imaginar-nos què podia pensar el pagès mentre la dona corria cap a veure el compare, de seguida reaccionà: 'Tingués per marit en Savoska, el difunt! Ell sí que l'hauria adobada!' I ho va dir amb un to tan cansat, tan habitualment tranquil i seriós i alhora tan bonàs, amb el cap recolzat sobre el palmell de la mà, que els nens van esclafir a riure. Posseïa en alt grau aquesta condició bàsica de qualsevol art: el sentit de la mesura."

Vocabulari

lapti: Calçat tradicional rus, fet amb escorça de bedoll o til·ler.

kónnik: Banc amb tapadora, situat generalment vora la porta i on solia dormir l'amo. En algunes zones es trobava vora l'estufa i tenia comunicació amb el soterrani. En ser un racó calent de la casa, devien deixar-hi estar els xais mentre es criaven.

Tolstoj, Lev N.; "Qui ha d'ensenyar d'escriure a qui: nosaltres als nens de pagès, o els nens de pagès a nosaltres?", A: *'Qui ha d'ensenyar a qui' i altres articles pedagògics*. Vic: Eumo Editorial., 1990, p. 242-246.

Traduït per Helena Vidal